

Heimans & Thijssse Stichting

■ NATUURBELEVING · NATUURSTUDIE · NATUURBEHOUD · NATUUREDUCATIE ■

NIEUWSBRIEF - NUMMER 53 - DECEMBER 2017

VAN HET BESTUUR

Ben Koks ontvangt de Heimans en Thijssse Prijs

Op zaterdagmiddag 23 september 2017 ontving Ben Koks de Heimans en Thijssse Prijs voor zijn ongelooflijk grote inzet om de natuur in de akkerbouwgebieden van Groningen nieuwe kansen te geven. Terwijl in grote delen van Nederland het agrarische natuurbeheer op een fiasco is uitgelopen, wist Ben Koks door zijn overtuigende persoonlijkheid en grote veldkennis veel vogelsoorten op het Groningse boerenland te redden.

Ben Koks heeft – samen met de Werkgroep Grauwe Kiekendief – het agrarische natuurbeheer in noord-oost Groningen vorm en inhoud gegeven, met een geweldige inzet en een inspirerend enthousiasme. Zo was het mogelijk om de populatie van de grauwe kiekendief op het Groningse boerenland in stand te houden. Recent vestigde zich hier zelfs de steppenkiekendief, voor de eerste maal in Nederland.

Naast specifieke nestbeschermingsmaatregelen die steeds weer tot stand kwamen door overleg met de individuele boeren, was het door Ben Koks uitgezette programma vooral gericht op de aanleg van akkerranden, waarvan niet alleen de kiekendieven profiteerden, maar ook grote aantallen veldleeuweriken, gele kwikstaarten, kwartels en patrijzen. Later werden er gehele percelen braak gelegd waarna de grauwe gors terugkeerde na lange afwezigheid.

Koks heeft zich gedurende twintig jaar ingezet voor de natuur op het Groningse boerenland en heeft daarbij veel tegenwerking ondervonden. Door zijn 'Groningse volharding' is het hem toch gelukt veel vogelsoorten voor het platteland daar te behouden en onder de boeren in de regio een sterk draagvlak voor natuurbehoud op te bouwen. Hij heeft daarmee een toonaangevend voorbeeld gegeven van hoe agrarisch natuurbeheer in andere delen van Nederland kan werken.

Frank Berendse (voorzitter)

Agenda

Boekenmarkt en vergadering Algemeen Bestuur op zaterdag 10 maart 2018

De Groene Plantage (Hugo de Vries Centrum)
Plantage Middenlaan 2-C
1018 DD Amsterdam

10.30 – 13.45 uur:
Boekenmarkt van dubbele boeken in de bibliotheek

13.00 – 13.30 uur:
Vergadering Bestuur Stichting Steunfonds Heimans en Thijssse (kantine)

13.30 – 14.00 uur:
Bijeenkomst Kascommissie Heimans en Thijssse Stichting (kantine)

14.00 – 15.30 uur:
Vergadering Algemeen Bestuur Heimans en Thijssse Stichting, met publieke tribune (bibliotheek)

15.30 – 16.00 uur:
Lezing door Leen Dresen (cultuurhistorica) over de verwantschap tussen Jac. P Thijssse en Henry D Thoreau (Amerikaans natuuronderzoeker, 1817-1862)

16.00 uur:
Afsluiting met een drankje en hapje

SYMPOSIUM: BLOEMRIJK OF GIFGROEN?

Op 23 september hield de Heimans en Thijssse Stichting, samen met IVN, KNNV en SoortenNL, een symposium over de toekomst van het platteland.

Deze bijeenkomst is onderdeel van de bijdrage die de Stichting wil leveren aan het maatschappelijke debat over natuurbehoud. Daarmee wil ze inhoud geven aan de morele erfenis van onze vroege natuurbeschermers.

Kening fan 'e Greide

Theunis Piersma en Sytse Pruiksma gaven samen een gesproken en muzikale performance over de Grutto, de Kening fan 'e Greide (de koning van het weiland). De grutto is onze nationale vogel, maar de populatie is van 120 000 broedparen in de jaren 1960 teruggelopen tot zo'n 20 000 broedparen nu. Theunis gaf een boeiend overzicht van de ecologie van de grutto en van de redenen voor de achteruitgang. Ook ging hij in op de maatregelen die nodig zijn om de leefomstandigheden voor het broeden van de grutto en de overleving van de jongen te verbeteren.

Sytse leverde daarbij een magnifieke muzikale begeleiding met een opstelling van diverse muziekinstrumenten, waaronder een aantal vogelfluitjes. Het bleek een verrassende en overtuigende combinatie waarin je je als toeschouwer met veel plezier kon onderdompelen, ook al was de boodschap natuurlijk niet echt positief. Het gaat toch om de terugkeer van een nieuwe Dode Lente, zoals de Amerikaanse bioloog en schrijfster Rachel Carson die in het begin van de jaren 60 van de vorige eeuw beschreef in haar gelijknamige boek.

Wilde apen en Europees voedselbeleid

Er was een animatie van de ideeën van Frank Berendse in 'Wilde apen: natuurbescherming in Nederland' om via selectieve belastingen op meststoffen en bestrijdingsmiddelen, de landbouw meer natuurvriendelijk te maken. Daarna gaven Krijn Poppe, een landbouweconoom en Bas Eickhout, Europarlementariër voor GroenLinks, bijdragen voor de discussie.

Krijn Poppe gaf een presentatie gebaseerd op de Mansholt lezing 2016, waarin Louise Fresco en hij hun visie gaven op de omvorming van het Europese

Gemeenschappelijk Landbouwbeleid naar een Europees Voedselbeleid. Ze beschrijven hun visie toepasselijk met vijf 'schijven van vijf'.

Ze zien vijf uitdagingen voor dit beleid:

1. Voedselzekerheid en voedselveiligheid
2. Klimaatverandering en het gebruik van water en energie
3. Verminderen van de ecologische effecten
4. Een gezond dieet voor een gezonde leefstijl
5. Het bestrijden van ongelijkheid

En ze wijzen ook op vijf misverstanden:

1. 'Er is een crisis in de landbouw'
2. 'Het is fout om de voedselketen zo industrieel te organiseren'
3. 'Landbouw is de beste oplossing voor plattelandsontwikkeling'
4. 'Internationale handel is schadelijk'
5. 'Het Europese landbouwbeleid is duur en leidt tot overproductie'

Bas Eickhout waarschuwde voor te grote verwachtingen van het Europese beleid en belastingveranderingen. Het landbouwdossier zit eigenlijk muurvast en er is sprake van hervormingsmoeheid. Europees beleid kan landbouwprijzen niet beïnvloeden omdat belastingen tot de competentie van de lidstaten horen.

Wat wel kan is werken aan vergroening en aan gewasrotatie als een alternatief voor gewasdiversiteit. Klimaatverandering is niet uit de discussie weg te denken; en omdat er geen optimaal functionerende wereldmarkt is, is het zinvol om te werken aan een visie op de internationale handel. Zowel de boeren als de consument moeten in het maatschappelijke debat worden betrokken.

Titia Wolterbeek (Vlinderstichting en SoortenNL) sloot het symposium af met een pleidooi om vlinders te gebruiken als indicatoren van milieukwaliteit. De wereld door de ogen van het koolwitje!

Maarten Smies

VROEGE NATUURBESCHERMING

De Nederlandse natuurbescherming is niet zomaar 'uit de lucht komen vallen'. Ze is in haar ontstaan – naast de 'inheemse' menselijke inspiratiebronnen – beïnvloed door wat zich in andere landen op dat gebied afspeelde, al vanaf halverwege de 19e eeuw.

In Europa was Duitsland de voorloper. Die beïnvloeding is soms rechtstreeks geweest, maar het was ook de tijd waarin veel landen in West-Europa kennelijk een vergelijkbaar proces van – in dit opzicht – maatschappelijke ontwikkeling doormaakten. Erkenning van de waarden van natuur speelde daarin een aanzienlijke rol.

Eerst geven we een kort overzicht dat ingaat op de natuurbescherming in verschillende landen, gevolgd door een korte beschrijving van hetgeen Heimans en Thijsse zelf daarvan oppikten. Het laatste artikel gaat meer in op de wijzen waarop Nederlandse natuur- en bosbouworganisaties werden beïnvloed door hetgeen zich buiten onze grenzen afspeelde.

Natuurbescherming in de Verenigde Staten en Europa

Verenigde Staten

Aan het begin van de 19e eeuw ontwikkelden veel Amerikanen een diepe passie voor de natuur. Die uitte zich artistiek, in de schilderkunst: Albert Bierstadt; en literair: Henry David Thoreau met 'Walden'.

Zo ook in de politiek. In 1872 richtte de Amerikaanse overheid het Yellowstone National Park op; het eerste in de wereld. Daarop volgde, wat later in 1890, het Yosemite National Park, onder meer door bemoeienis van de beroemde Schots-Amerikaanse natuurvorser, schrijver en natuurbeschermer John Muir.

Die was ook de drijvende kracht achter de oprichting van de Sierra Club, nog steeds een invloedrijke maatschappelijke organisatie op het gebied van natuur en milieu. Toen in eerste instantie met als doel om ecologisch waardevolle bossen te beschermen.

Nog weer iets later, in 1905, werd de National Audubon Society (toen onder een iets andere naam) opgericht. Doel: natuurbescherming met nadruk op de studie en bescherming van vogels. Mede door het invloedrijke blad 'The Century Magazine' begon de natuurbescherming een groter bereik te krijgen. Zo werd natuurbescherming in de VS een maatschappelijke 'beweging'.

Europa

Europa volgde daarop ook met Nationale Parken, het eerst in Zweden (negen parken, in 1909). Echter, al in 1836 werd de Drachenfels (Duitsland) een gebied met beschermd status. Het idee van natuurbescherming in moderne zin is dan ook ontstaan in Duitsland. Het woord Naturschutz werd daar voor het eerst gebruikt, door de musicus Ernst Rudorff. De botanicus Hugo Conwentz en pedagoog-politicus Wilhelm Wetekamp werkten deze ideeën rond 1900 verder uit in pleidooien voor Naturdenkmäler.

In Groot-Brittannië lag de origine van de publieke interesse in een publicatie van William Wordsworth, begin 19e eeuw, over het Lake District: "Sort of national property in which every man has a right and interest who has an eye to perceive and a heart to enjoy".

Er waren ook private pogingen tot natuurbescherming zoals de oprichting in 1895 van The National Trust for Places of Historic Interest and Natural Beauty, die in 1899 zijn eerste natuurreservaat van 0,8 ha moerasgebied in Wicken Fen bij Cambridge verwerft. En niet te vergeten natuurlijk de invloedrijke Royal Society for the Protection of Birds, opgericht in 1889, een organisatie die nu meer dan 1,1 miljoen leden telt.

Chris Maas Geesteranus

Buitenlandse inspiratiebronnen voor Heimans en Thijssse

Natuurbescherming vanuit het oosten: Heimans

Heimans was in zijn professionele interesses meer gericht op het oosten van ons land, zowel wat de natuur betreft als zijn pedagogische inspiratie. Zijn belangstelling voor de natuur omvatte ook de geologie en dat leidde hem naar oost- en zuidoost Nederland en naar Zuid-Duitsland en de Eifel. Astrid Kromhout schreef in 2012 een verhaaltje over de Heimanscollectie van Naturalis (zoek op de website van Naturalis naar 'Heimanscollectie').

'Dorfteich'

Heimans en Thijssse waren qua pedagogische praktijk en ideeën nauw verwant, maar Heimans was de meer beschouwende. Hij werd geïnspireerd door ontwikkelingen in Duitsland, in het bijzonder door een boek van een schoolhoofd, Friedrich Junge. Deze maakte in een dorp bij Kiel met kinderen van zijn school een studie van het leven in en rond een plas, de 'Dorfteich'. Junge was op zijn beurt geïnspireerd door de bioloog Karl Möbius, die voor die tijd vernieuwende denkbelden introduceerde over samenhangen in de natuur: planten en dieren vormen levensgemeenschappen. Binnen die levensgemeenschappen, in wisselwerking met 'medebewoners', moeten de planten en dieren zich handhaven – het is eten of gegeten worden – maar er is ook samenwerking, 'symbiose'. Bij de studie van deze planten en dieren in de levensgemeenschap zijn er twee perspectieven om relaties te bestuderen: vanuit het perspectief van individuele planten in relatie tot de omgeving (autecologie) en vanuit de gemeenschap van planten- en diersoorten met hun omgeving (synecologie).

Möbius en Junge zagen ook mensen als onderdeel van de levensgemeenschap. Door het leren dat de wereld een verenigd geheel is (de levensgemeenschap) en dat al zijn leden, inclusief mensen, delen van het geheel zijn, krijgt het kind volgens Junge een antwoord op de brandende vraag: "Waar sta ik in deze diversiteit"? Het antwoord is: "Jij bent een schakel in het geheel, je ontvangt en geeft, je bent afhankelijk en je hebt invloed ... Jij hebt niet alleen rechten, maar ook plichten tegenover de andere leden van deze levensgemeenschap, inclusief je medemensen".

Van 'Dorfteich' naar Sarphatipark

Junge beschouwde de pedagogische aanpak rond de Dorfteich als een voorbeeld dat elders ook bruikbaar is. Heimans maakte de vertaalslag naar het Sarphatipark in Amsterdam. In zijn boekje 'De levende natuur' werkte hij dat verder uit. Hij hoopte dat de uitwerking voor educatief gebruik in het Sarphatipark elders in ons land navolging zou krijgen.

Het is een geschenk voor het leven: "Heeft de onderwijzer de planten- en dierenwereld belangwekkend weten te maken voor het kind, dan heeft hij ongetwijfeld den mens een geschenk bezorgd voor gemoed

en verstand, waarvan de waarde niet licht overschat kan worden". Behalve de esthetische kant van het gefascineerd zijn en genieten omvat 'verwondering' meer. Het gaat er (ook) om "de kinderen belangstelling en eerbied in te boezemen voor al wat de planten- en dierenwereld op te merken geeft; hen wakker en warm te maken voor de natuur", aldus Heimans.

Natuurbescherming vanuit het westen: Thijssse

(Onderstaande tekst is een bewerking van enkele alinea's uit L. Dresen, Liefst met Burroughs zijn boekjes op zak. Amerikaanse natuurschrijvers en Jac. P. Thijssse, De Negentiende Eeuw 40(2016)4:251-273.)

Meestal gaan we ervan uit dat het concept van Nationale Parken vanuit de Verenigde Staten naar Europa is overgewaaid. In de verschillende landen hebben nationale parken hun eigen vorm aangenomen. In Nederland bijvoorbeeld was de Veluwezoom het eerste nationale park, maar het had geen wettelijke status. Dat roept de vraag op of en hoe natuurbeschermers uit verschillende landen ideeën ontwikkelden en met elkaar uitwisselden. We weten dat Thijssse goed op de hoogte was van de ideeën van de vroege Amerikaanse natuurbeschermers. Maar het is minder duidelijk of Thijssse daardoor op nieuwe gedachten kwam of dat hij wat hij te weten was gekomen gebruikte als argumenten voor zijn eigen plannen.

Natuurjournalisme

Thijssse is duidelijk ook een vroege natuurjournalist, die zich niet alleen in zijn boeken uitte, maar ook in de vorm van kortere bijdragen, onder meer in De Levende Natuur, dat hij en Heimans in 1896 hadden opgericht. Dat betekende dat hij ook kon gaan schrijven over de vele natuurboeken die hij las. Vijf jaar later kreeg hij een wekelijkse rubriek in het Algemeen Handelsblad die ging over de natuur dicht bij huis. Daarmee werd zijn lezerspubliek natuurlijk veel groter. In 1903 wijdde hij drie weken lang zijn rubriek aan boeken en auteurs die hem nauw aan het hart stonden. In zijn eerste bijdrage schreef Thijssse: "De mooiste boeken over de natuur en het wandelen zijn geschreven door Amerikanen en Engelsen. Ik stel de Amerikanen het hoogst en onder hen neemt John Burroughs wel de eerste plaats in". Het is goed om te bedenken dat de Levende Natuur als ondertitel 'tijdschrift voor natuursport' had, omdat dat laat zien dat natuurbeleving en populariteit voor Thijssse belangrijk waren.

Thijssse had dus grote bewondering voor de Amerikaanse natuurschrijvers en met name Henry Thoreau en John Burroughs. Zij waren 50 en 30 jaar ouder dan Thijssse en waren al als schrijver gevestigd toen Thijssse geïnteresseerd raakte in de natuur. Daarnaast las Thijssse ook Franse, Duitse en Engelse tijdschriften en boeken over natuuronderwerpen. En die kennis deelde hij graag in zijn Nederlandse publicaties. De combinatie van natuurschrijver en natuurbeschermers is natuurlijk niet uniek. Communicatie en natuureducatie moeten eigenlijk wel samengaan met de behoefte om de natuur te willen beschermen. Maar op beide gebieden succes hebben is een tweede.

INVLOEDEN UIT HET BUITENLAND

De Schots-Amerikaanse John Muir, ook 30 jaar ouder dan Thijssse, deed dat in de Verenigde Staten. Maar in Nederland zijn Thijssse en Heimans beiden zowel als schrijver als natuurbeschermer belangrijk geweest. Juist de samenhang tussen hun activiteiten op de twee gebieden betekent dat we een beter begrip kunnen hebben voor de inspiratie die zij opdeden in het werk van gelijkgestemde voorgangers in het buitenland.

Kees Both en Chris Maas Geesteranus

Buitenlandse invloeden op de Nederlandse natuurbescherming

Het is 'water naar de zee dragen' om hier nog eens de ontstaansgeschiedenis van de natuurbescherming in Nederland uit de doeken te doen. Die is al vele keren beschreven in proefschriften, artikelen en vooral boeken, zoals het boek 'Ruimte voor natuur' van Hans Gorter uit 1986.

Misschien wèl minder bekend is in hoeverre andere landen onze natuur- en bosbouworganisaties daarin voorgingen en ook beïnvloed hebben. Want Nederland liep, althans met het instellen van Nationale Parken, bepaald niet voorop. Het Nationaal Park Veluwezoom dateert van 1930, hoewel de eerste aankopen door Natuurmonumenten daar teruggaan tot 1911.

Doorbraak in het denken

Frank Saris beschrijft in het boek 'Een eeuw vogels beschermen' (2007) hoe het denken over en het behandelen van dieren – vooral vogels – in de laatste decennia van de 19e eeuw is veranderd. Die stonden in het teken van het economisch nut van dieren. In feite vormde dit de belangrijkste drijfveer voor een zekere mate van bescherming, iets dat gestalte kreeg met de in 1880 aangenomen 'Wet tot bescherming van diersoorten nuttig voor Landbouw en Houtteelt'.

Over het economische nut van vogels verschenen verschillende publicaties of brochures. Een van de eerste was de brochure van de hand van dr. W.C.H. Staring, 'Onze Vogels, de nuttige en schadelijke'. Een andere karakteristieke bijdrage is 'Der gesamte Vogelschutz'. Deze brochure werd in het Nederlands vertaald, met een hartelijk voorwoord van J. Büttikofer, die later bij Vogelbescherming nog een rol zou gaan spelen.

Hij vond de Nederlandstalige uitgave een uitgelezen mogelijkheid om de gedachten van auteur Hans Freiherr von Berlepsch 'voor een wijden kring van Nederlanders, die in het Vogelvraagstuk belang stellen, toegankelijk te maken. Afgezien van de ethische zijde der tegenwoordige beweging om het roekelooze uitmoorden onzer gevederde vrienden tegen te gaan, is deze voor onzen land- en tuinbouw en de boscultuur van onberekenbare waarde én mag dan ook geen middel onbeproeft worden gelaten om de belangstelling in deze beweging overal en in alle kringen op te wekken'.

Na het ontstaan van de Nationale Parken in de VS volgde later Europa. Van der Windt stelt in zijn boek 'En dan: wat is natuur nog in ons land' (1995) dat de arcaïsche natuurvisie van een harmonie tussen mens en natuur in de loop van de 19e eeuw – in navolging van bijvoorbeeld Duitsland – ook in Nederland een nieuwe dimensie krijgt. En wel door de sterke toename van de 'hoeveelheid initiatieven die betrekking hebben op de bescherming van de vrije natuur'. Er ontstond 'enige inhoudelijke en sociale samenhang tussen de groepen die verbonden zijn aan deze initiatieven ...'.

Hoedjes van plezier

Maar er bestonden nog flinke tegenstellingen in dat denken. Zo bestond er aan het eind van de negentiende eeuw een modebeeld, toen de gevederde hoofddeksels enorm populair waren onder doorgaans welgestelde dames. Jaarlijks werden er in die tijd in Europa zo'n vijf miljoen vogels gedood ...

Fabrieken in Berlijn, München, het toenmalige Breslau (nu Wrocław) maar ook in Parijs verwerkten de veren in hoeden, totdat deze voor de dames te gewoontjes werden en in het vervolg maar hele vogels op het hoofd gedrapeerd werden. Hoe uitbundiger hoe beter.

Deze mode leidde aan het eind van de negentiende eeuw tot een tegenreactie én de oprichting van een van de eerste natuurbeschermingsorganisaties van Nederland: De 'Bond ter Bestrijding eener Gruwelmode' in 1892. In feite was dat de voorloper van de huidige Vogelbescherming'.

En ook de 'Nederlandsche Vereeniging tot Bescherming van Vogels' (opgericht in 1899) zelf laat zich niet onbetuigd: in 1914 geeft ze een plaat uit met afbeeldingen van 'slachtoffers van den veerenhandel'.

STOP ECOSYSTEEMDEGRADATIE

Van houtvesters en andere bosbouwers

Ook in de bosbouw gebeurde rond 1900 het nodige op het gebied van natuurbescherming, in tegenstelling tot het populaire geloof dat bosbouwers uit die tijd – en zeker die van Staatsbosbeheer – vooral bezig waren om de ‘woeste gronden’ te ontginnen en slechts oog te hebben voor houtproductie.

Van Dissel, directeur van Staatsbosbeheer en opgeleid in München, kijkt terug naar die tijd: ‘Wat zich aan de overzijde van den Grooten Oceaan afspeelde op het gebied van de natuurbescherming bleef natuurlijk in Europa niet onbekend. De tijd was rijp om de natuurbeschermingsgedachte in ons werelddeel ingang te doen vinden’. Van Dissel was een leerling van de houtvester A.J. van Schermbeek. De laatste begon op 17-jarige leeftijd met zijn studie bosbouw aan de Forstliche Hochschule in Eberswalde (Oost-Pruisen).

Zijn opvattingen vonden slechts mondjesmaat een weg naar andere Nederlandse bosbouwers, hoewel via Van Dissel zijn inzichten bij Staatsbosbeheer bekend raakten. Van Dissel, ondertussen beïnvloed door natuurbeschermers in Duitsland en de Verenigde Staten, verenigde de verschillende denkbeelden in één persoon. Hij bevorderde de bebossing van de duinen, het onderzoek hiervoor en natuur- en vogelbescherming en stichtte de eerste staatsnatuurmonumenten.’

En nu?

Niet alleen toen werd de natuurbescherming geïnspireerd door politiek, personen en organisaties in andere landen, ook nu nog is dat proces gaande.

Alleen gaat het nu, veel meer dan toen, om duurzaam beheer van de mondiale eco-systemen.

Eén van de belangrijkste momenten waarop de natuurbescherming wereldwijd een nieuwe maatschappelijke dimensie kreeg, was de UNCED-conferentie in Rio de Janeiro, gehouden in 1992.

Daar werd het Verdrag inzake Biologische Diversiteit (CBD) gesloten dat, als combinatie, unieke doelstellingen heeft:

1. Behoud van de biologische diversiteit,
2. Duurzaam gebruik van bestanddelen daarvan,
3. Eerlijke en billijke verdeling van de voordelen voortvloeiende uit het gebruik van genetische rijkdommen.

Er gebeurde sindsdien meer, zoals het breed introduceren van de term ‘ecosysteem’: ecosysteembeheer, -degradatie, -diensten enz. Dat was geen loos gebaar want in 2005 publiceerde een groot internationaal wetenschappelijk team een reeks documenten (Millennium Ecosystem Assessment) over het grote belang van ecosysteembeheer waarin juist de functies (diensten) voor de mensheid aan de orde kwamen.

In zijn ‘Duurzame Troonrede’ van dit jaar verwoordde Willem

Ferwerda, oud-directeur van IUCN Nederland, dit als volgt als opgave voor de mens: “Volgens het World Resources Institute is nu meer dan 2 miljard hectare van onze landschappen gedegradeerd, een gebied zo groot als de Verenigde Staten en China samen.

Gedegradeerd wil hier zeggen dat door ontbossing, overbegrazing en erosie de direct voor de mens belangrijke ecologische functies als voedselproductie, water, en de algemene leefbaarheid in gevaar komen. Ecosysteemdegradatie is de echte mondiale crisis waar we mee worden geconfronteerd en dat raakt diep aan ons bestaan”.

Chris Maas Geesteranus

EDDY VAN DER MAAREL IN HET ZONNETJE

Eddy van der Maarel (1934) is plantenecoloog. Hij studeerde aan de Universiteit van Amsterdam en promoveerde in 1966 aan de Universiteit Utrecht. Zijn proefschrift ging over de vegetatiestructuur van de duin-graslanden van Voorne. Ook studeerde Eddy van 1950 tot 1959 piano aan het Muzieklyceum, nu het Conservatorium van Amsterdam.

Eddy werkte van 1981 tot 1999 als hoogleraar-directeur van het Instituut voor Plantenbiologie van de Universiteit van Uppsala in Zweden. Daarnaast was hij een aantal jaren gasthoogleraar aan de Rijksuniversiteit Groningen. Hij was lid van de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen en de Koninklijke Zweedse Akademie. Ook is hij erelid van de Koninklijke Nederlandse Botanische Vereniging, de British Ecological Society, de Tsjechische Botanische Vereniging en van het Zweedse Plantengeografische Gezelschap en de Carolina Vegetation Survey.

Eddy heeft besloten om zijn redactiewerk voor de Heimans en Thijssse Nieuwsbrief te beëindigen. We zijn hem dankbaar voor alles wat hij in al die zestien jaren voor de Stichting heeft gedaan.

Eddy en de Nieuwsbrief

In 2001 kwam Arie Bakker, jarenlang secretaris van de Heimans en Thijssse Stichting, bij Eddy en Marijke van der Maarel in Noordwolde langs om Eddy te vragen of hij redacteur van de Heimans en Thijssse Nieuwsbrief wilde worden. Zijn voorganger was Jaap Mennema (Rijksherbarium), een andere betrokkene bij de natuurbescherming in ons land.

Eddy's eerste nieuwsbrief was No. 21 (december 2001), waarin Piet Roos, die in datzelfde jaar Arie Bakker als secretaris opgevolgd was, verslag deed van de donateursdag op 5 september met een bezoek aan het Vakbondsmuseum aan de Henri Polaklaan, het Heimansdiorama in Artis, de Plantagebibliotheek en het Hugo de Vriescentrum.

Dienstbaarheid

Met vier bladzijden per nummer was er natuurlijk niet veel ruimte om opeens heel andere dingen te gaan doen en Eddy zette dan ook in eerste instantie de bestaande lijn door. Hijzelf spreekt van een beleid van 'dienstbaarheid', waarbij de Nieuwsbrief in de eerste plaats het mededelingenblad van de Stichting was. Wel veranderde hij het ontwerp van de Nieuwsbrief naar de opmaak zoals de lezers die tot nummer 51 (december 2016) hebben gekend. Naast mededelingen van het bestuur en verslagen van activiteiten was een vaste bijdrage de rubriek 'Wie was ...?' van Marga Coesèl: een serie van 21 beknopte portretten van Nederlandse natuurbeschermers sinds de tijd van Heimans en Thijssse. Die serie verscheen tussen 2001 en 2012.

Maar wie op de website van onze Stichting de bladzijde met de Nieuwsbrieven opzoekt, kan zien dat Eddy kans heeft gezien een heel gevarieerd mededelingenblad uit te geven, waarin ook aandacht was voor belangrijkste aanwinsten voor de collecties en andere ontwikkelingen. Ook was het een goede gewoonte om recensies op te nemen van boeken over onderwerpen die de lezers van de Nieuwsbrief zouden aanspreken. Vaak kwamen de boeken tot stand door gebruik van bronnen in de collecties van de Stichting.

Het is zeker aan Eddy te danken dat er zoveel aandacht is voor de Nieuwsbrief dat het 50ste nummer (zomer 2016) van vier naar acht bladzijden ging. Het bestuur heeft daarna besloten om door te gaan met acht bladzijden per nummer.

Het streven is om de binnenste vier bladzijden te wijden aan een thema.

Niet alleen hield Eddy zich met de Nieuwsbrief bezig, ook verzorgde hij een aantal keren een brochure ter gelegenheid van de uitreiking van de Heimans en Thijssse Prijs.

Muziek in het voetspoor van Heimans en Thijssse

Als het over Eddy's veelzijdige bijdragen aan onze Stichting gaat, kan het project dat Margriet Verbeek en hij van 2004 tot 2008 ondernamen niet onvermeld blijven. Eddy is altijd piano blijven spelen en op een hoog niveau.

Margriet Verbeek (1957) heeft in Tilburg klassiek gitaar gestudeerd aan het Brabants Conservatorium en compositie bij Jan van Dijk. Sinds haar jeugd heeft ze een grote belangstelling voor de natuur en veel van haar werken gaan daarover.

Margriet (gitaar, octaafgitaar en piano) en Eddy (piano) hebben verschillende van haar werken uitgevoerd en Margriet heeft sinds ze 2004 met de Heimans en Thijssse Stichting ging samenwerken een aantal nieuwe composities gemaakt. In 2008 produceerden ze samen een dubbel-CD 'In de natuur, naar de natuur: Muziek in het voetspoor van Heimans en Thijssse' met een bijbehorend boekje. De eerste CD telt 41 nummers onder het motto 'De natuur en de seizoenen', de tweede bevat 49 nummers uit 'De levende natuur'. De muziek is van componisten uit de Renaissance tot de Moderne tijd.

Redactie

Het Koningsven. Ontstaan, ontginning en herstel van een veengebied bij Milsbeek, Ottersum en Ven-Zelderheide.

N. van den Bergh et al. Utrecht, Uitgeverij Matrijs, 2017. ISBN: 978-90-5345-517-3 € 29,95

In 1907 deed de bioloog H.C. Delsman in het tijdschrift *De Levende Natuur* op lyrische wijze verslag van zijn bezoek aan het Noord-Limburgse Koningsven. Dagenlang had hij in het gebied rondgelopen, vaak op blote voeten, van de ene verbazing in de andere vallend.

Van het oorspronkelijke moeras en veengebied is door ontginning vrijwel niets meer over. Maar zie, het tij kan keren. Er bestaat een goedgekeurd plan van Natuurmonumenten en de firma Teunissen Zand en Grind voor de aanleg en inrichting van veenmoerassen en vochtige schraalgraslanden, in totaal 200 ha nieuwe natuur. De bedoeling is dat er veel van de vroegere rijkdom zal terugkeren.

Met het boek *Het Koningsven* vestigen de auteurs de aandacht op de geschiedenis van dit vrijwel onbekende gebied, vooral op de natuurhistorische en cultuurhistorische betekenis. Het Koningsven staat vol prachtige foto's, prenten, kaarten en afbeeldingen van schilderijen. Het enige wat ik miste was een personenregister. En juist de personen die in het boek worden genoemd, maken het zo interessant. Misschien iets voor een tweede druk?

Marga Coesèl

Wilde planten van de Benelux, een veldgids

R. van der Meijden, M. Strack van Schijndel en F. Van Rossum, *Agentschap Plantentuin Meise*, 2016. ISBN 978-90-8245-113-9 € 39,00

'Wat bloeit daar?' Dat blijft een vraag die niet alleen aankomende botanici zich stellen bij het zien van een onbekende plant. Deze nieuwe flora kan daar ongetwijfeld een antwoord op geven. De veldgids is ontstaan uit contact tussen Ruud van der Meijden en Fabienne Van Rossum, biologen met een passie voor de studie van de flora van onze streken. Ruud van der Meijden, die in 2007 is overleden, koesterde de wens om na de 23e editie van de Heukels een nieuwe plantengids te maken die toegankelijk zou zijn voor een breed publiek, met mooie illustraties en ook taxonomisch verantwoord.

Dit boek behandelt meer dan 1300 soorten en is daarmee de meest volledige gids van de Benelux. Grassen, russen en zegges zijn alleen niet opgenomen. Er zijn duidelijke determinatiesleutels en verspreidingskaartjes en vooral de meer dan 5000 haarscherpe foto's van Maarten Strack van Schijndel op zwarte achtergrond zijn indrukwekkend. De verklarende woordenlijst is voorzien van duidelijke foto's, en jonge natuurliefebbers zoals uw kleinkinderen, kunnen prettig met dit boek uit de voeten.

Het is een prachtig boek geworden, zonder meer veel prettiger in het gebruik dan de oude flora's.

Riemke Riemersma

COLOFON

Het doel van de Heimans en Thijssse Stichting is het draagvlak voor natuurstudie, natuurbehoud en natuureducatie te versterken. Dit doen we door de toekenning van de Heimans en Thijssse Prijs, het organiseren van activiteiten en het uitgeven van deze nieuwsbrief. De Stichting beheert historisch materiaal en een bibliotheek.

Adres Secretariaat, Bibliotheek en Archief

Hugo de Vries Centrum
Plantage Middenlaan 2c
1018 DD Amsterdam
Postbus 20123
1000 HC Amsterdam
heimans-en-thijssse-st@kpnmail.nl
www.heimansenthijsssestichting.nl

Openingstijden bibliotheek en archief

De bibliotheek is toegankelijk op vrijdag van 10.00 - 16.30 uur en op afspraak (jt.de.smidt@hetnet.nl).

Het archief is ondergebracht in de Artis Bibliotheek, Plantage Middenlaan 45, 1018 DC Amsterdam.

Het archief is digitaal toegankelijk. Kijk op onze website voor het adres.

Dagelijks Bestuur

Frank Berendse, voorzitter en voorzitter Heimans en Thijssse Steunfonds
frank.berendse@wur.nl
Harmke van Oene, secretaris-penningmeester
vanoene@upcmail.nl
Marga Coesèl, conservator
m.j.coesel-wouda@uva.nl
Anton van Haperen
Ella de Hullu
Martin Wassen

Redactie Nieuwsbrief

Lydia Haafkens, Chris Maas Geesteranus en Maarten Smies (maarten@smies.org)

Donateurs

Donateurs ontvangen de Nieuwsbrief en uitnodigingen voor manifestaties. Donatie bedraagt € 25,00 (studenten € 12,50 - instellingen minimaal € 70,00) over te maken op rekening NL52 INGB 0003 8310 69 tnv Heimans en Thijssse Stichting, o.w. naam & adres.

Giften en legaten

Voor giften en legaten kunt u contact opnemen met de penningmeester. De Stichting is een culturele ANBI instelling.